

**Віталій Скальський**  
кандидат історичних наук,  
науковий співробітник  
Інститут історії України НАН України  
**Vitaliy Skalsky**  
Candidate of Historical Sciences, researcher,  
Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine,  
skalskyw@ukr.net

**Заворушення у Трипільській волості та вбивство  
члена Центральної Ради Корнія Гуленка  
(лютий—березень 1918 року)**

**Riots in Trypillia Volost and murder of Korniy Hulenko  
(February—March 1918)**

*Публікуються історичні джерела, що містять інформацію про більшовицькі заворушення у Трипільській волості та вбивство члена Української Центральної Ради Корнія Гуленка у лютому—березні 1918 року.*

**Ключові слова:** Корній Гуленко, Українська революція, вбивство, заворушення, Трипільська волость, більшовики.

*The author of this article publishes documents which contain historical information about riots in Trypillia Volost and murder of Korniy Hulenko (February—March 1918).*

**Key words:** Korniy Hulenko, Ukrainian revolution, murder, riots, Trypillia Volost, Bolsheviks.

Весна 1918 року в Україною була надзвичайно складною. Фізичне вигнання більшовицьких загонів з території України не означало припинення заколотів у тих чи інших населених пунктах.

Через більшовицькі повстання та більшовицько-українську війну робота державного апарату значною мірою була дезорганізована. Скрутною ситуацією скористалося чимало місцевих діячів. Вони встановлювали свою владу на невеличкій території, створювали збройні загони і тероризували своє чи сусідні села. Доволі часто це призводило до справжніх боїв між сусідніми селами.

Напівкримінальні місцеві авторитети становили значну загрозу українській державності, адже, у разі їх закріплення, ставали джерелами нестабільності та потенційного сепаратизму.

Вбивства в Україні у перші місяці 1918 року не були дивиною – йшла війна проти більшовиків. У багатьох селах відбувались збройні сутички між самими селянами та між селянами і великими землевласниками.

Нерідко жертвами таких локальних конфліктів, окрім їх безпосередніх учасників – селян, землевласників та найнятих ними озброєних осіб, ставали високопосадовці, чиновники, міліціонери (згодом, за часів Гетьманату – співробітники Державної варти).

Восени 1917 року по усій Україні відбувалась радикалізація селянського руху. Затягування Тимчасового уряду із земельною реформою та невизначеність із задоволенням вимог українського національного руху провокували селян до радикальніших дій. Як стверджується в літературі, з початку листопада 1917 до кінця січня 1918 року у Київській губернії було розгромлено повністю 52 маєтки, ще 396 – постраждали частково<sup>1</sup>. Підстав не довіряти цій цифрі немає, адже для радянської історіографії ця цифра була принципово важливою для ілюстрування начебто більшовицьких настроїв серед селян. Вочевидь такі погроми ен могли минати без людських жертв, у першу чергу, серед власників таких маєтків.

---

<sup>1</sup> Нариси історії Київської обласної партійної організації / М.О. Буцько, П.П. Бостренко, Й.Д. Ремезовський та ін. К.: Політвидав України, 1967. С. 192.

Щодо Трипілья та навколишніх сіл відсутня інформація про будь-які конфліктні події наприкінці 1917 року і аж до приходу на Київщину більшовицьких військ.

Радянська історіографія стверджує, що «26 січня 1918 року створено ревком, який розгорнув активну боротьбу за зміцнення влади Рад і здійснення соціалістичних перетворень»<sup>2</sup>. Пр цьому посилення на джерела такої інформації не вказані. Ймовірно, що цей ревком і був отією «ватагою під проводом «саветних» острогом ватажків: «Мундіра» і Вовка», згадані в опублікованих нижче документах.

Більшовики далеко не завжди мали людей для організації органів своєї влади, вони не могли надіслати свого комісара у кожне село. Не у кожному повітовому центрі була призначена більшовиками особа для реалізації державної влади. Надто низькою була їх популярність, аби був ресурс для творення бюрократичного апарату. Ті ж, хто йшов на службу до більшовиків, частіше не володіли необхідним досвідом та навичками. Тож колапсом влади часто користувались місцеві діячі-авантюристи, опираючись на зброю, залякуючи та тероризуючи населення округи.

Згадані «соціалістичні перетворення» у випадку Трипільської волості – це накладання контрибуції<sup>3</sup>, вбивство єврейської родини у Красному, зрештою убивство члена Центральної Ради Корнія Гуленка. Журналісти фіксували: «Коли влада в волості перейшла до «революційного комітета» Мундір-Вовки махнули на все рукою і почали грабить, різать і руйнувать».

Діяльність пробільшовицької групи Мундіра-Вовка викликала спротив. За газетними повідомленнями селяни Красного на сільському сході постановили заарештувати «розбишак». Громадське затримання завершилось розстрілом Мундіра та Вовка як мешканців сусідніх сіл – Дерев'яної та Гусаківки – та

---

<sup>2</sup> Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Київська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1971. С. 487.

<sup>3</sup> Нова рада, 1918, № 31, 10 березня, С. 3.

помилуванням трьох своїх односельчан (з Красного). Така вибірковість викликала обурення мешканців Дерев'яної та Гусаківки. До відкритого конфлікту між сусідніми селами залишалось півкроку.

На межі 1917–1918 рр. сталось кілька убивств українських парламентарів. У різдвяну ніч, з 24 на 25 грудня 1917 (6–7 січня 1918) р. викрадено, а через деякий час виявлено тіло Леоніда П'ятакова – одного із керівників київських більшовиків. 26 січня 1918 рок невідомими було убито Богдана-Олександра Зарудного, Леонарда Бочковського та Ісака Пугача. 23 березня українськими військами розстріляно Євгена Нероновича<sup>4</sup>. У квітні заарештовано члена УЦР та депутата Городнянської повітової народної ради І.В.Петровського<sup>5</sup>.

Вбивство П'ятакова уже ставало предметом історичних студій<sup>6</sup>. І, вочевидь, воно було елементом високої політичної гри. Другий випадок – убивство трьох політиків, – значно менш досліджений, хоч і згадуваний у літературі<sup>7</sup>, швидше можна

---

<sup>4</sup> Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. / Упорядн.: В.Ф. Верстюк (керівник), О.Д. Бойко, Ю.М. Гамрецький, Г.М. Михайличенко, А.П. Огінська, Т.С. Осташко, В.М. Устименко, Є.П. Шаталіна, О.Й. Щусь, Л.В. Яковлева. К.: Наукова думка, 1997. С. 246.

<sup>5</sup> Там само. С. 2.

<sup>6</sup> *Шевченко Т.М.* Вбивство Л. Пятакова: документи Держархіву Київської області // Український історичний журнал. 1990. № 4 (349). С. 95-99; *Машкевич С.В.* Киев 1917–1920. Прощание с империей. Харьков: Фолио, 2019. Т. 1. С. 183-186; *Протасов Л.Г.* Люди Учредительного собрания: портрет в интерьере эпохи. М.: РОССПЭН, 2008; *Скальський В.* Вбивство Леоніда Пятакова // Історична правда. 25.12.2020. <http://www.istpravda.com.ua/columns/2020/12/25/158733/>; *Здоров А.* Вбивство на Різдво. Загибель Леоніда Пятакова // Пролетар України 7.01.2021. <https://proletar-ukr.blogspot.com/2021/01/blog-post.html>

<sup>7</sup> *Овдієнко П., Потапенко М.* Біля витоків українського лівого радикалізму: історичний портрет Л. Бочковського // Література та культура Полісся. Ніжин, 2002. Вип. 21: Забуті та воскреслі імена в історії та

віднести до проявів червоного терору у Києві у лютому 1918 року. Розстріл Євгена Нероновича має численні згадки у літературі, де, здебільшого, наголошується на моральності вчиненого вояками української армії убивства більшовицького колаборанта.

Натомість вбивство Корнія Гуленка узагалі відсутнє в історіографії Української революції 1917–1921 рр. У жодній узагальнюючій чи вузькотематичній праці немає згадок про це вбивство. Невідомою є і біографія Корнія Гуленка. Спорадичні згадки про нього є у статті Олени Пчілки «Наші поети з народу»<sup>8</sup> та у спогадах Кліма Поліщука «При Центральній Раді»<sup>9</sup>. З цих повідомлень відома інформація про місце народження Корнія Гуленка – село Мирівка Київського повіту. Дата народження залишається наразі невідомою. Писав вірші, що помітили діячі українського руху, опублікували їх у «Рідному краї».

До політичної активності долучився у 1917 році. Про це йдеться у публікованих нижче джерелах: «в часи революції він приймав діяльну участь в організації волосного комітету, звідки був посланий делегатом на Всеукраїнський Селянський з'їзд, де був обраний в члени Всеукраїнської Селянської Спілки, від якої входив в число членів Центральної Ради».

Активністю у засіданнях Української Центральної Ради не вирізнявся. Вперше серед членів українського революційного парламенту згадується у списку персонального складу Центральної Ради, зафіксованому мандатною комісією 8 серпня 1917

---

культури України, спірні історичні питання. С. 118-125.; *Зарудний Є.* Знаменитий. Якщо знати... // Дзеркало тижня, 2018, 26 січня.

<sup>8</sup> *Олена Пчілка.* Наші поети з народу // Рідний край, 1908, № 23, 28 червня. С. 8.

<sup>9</sup> *Поліщук К.* При Центральній Раді (фрагменти зі спогадів) // За золотоверхий Київ. Львів: 1922, С. 23-24.

*Віталій Скальський*

року<sup>10</sup>. Єдиний публічний виступ Корнія Гуленка відбувся 15 (28) грудня 1917 року при обговоренні проєкту Тимчасового земельного закону<sup>11</sup>.

Після відступу українських сил з Києва на межі січня–лютого 1918 року, Корній Гуленко повернувся до села Жуківці Київського повіту, де проживав. У цей час владу у Трипільській волості захопили пробільшовицькі кримінальні елементи у вигляді «ревкому». Власне, член Центральної Ради став їх жертвою.

Неспокій, вбивства, позасудові розправи, загроза поглиблення конфлікту у Трипільській волості не залишилися без уваги правоохоронців. «Історія міст і сіл Української СРСР» описує подальші події: «23 березня 1918 року сюди прибув загін гайдамаків. Протягом трьох днів вони лютували, вдаючись до обшуків і грабежів. Ватажок карателів доносив начальству, що в Трипіллі він відібрав 37 рушниць, кулемет, заарештував кількох «бунтарів» та їх керівника-більшовика».

Тобто, завдяки силовикам у селах Трипільської волості вдалось відновити спокій, зброю вилучили, більшовиків арештували.

\* \* \*

Тексти джерел друкуються мовою оригіналу. Мовно-стилістичні та орфографічні особливості документів збережено. Кожен документ отримав порядковий номер, заголовок, місце та дату створення, легенду. Заголовки складено відповідно до характеру та змісту документу. Місце та дата створення документу визначено за текстом документу або ж іншим способом.

---

<sup>10</sup> Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упорядн.: В.Ф. Верстюк (керівник), О.Д. Бойко, Ю.М. Гамрецький, Г.М. Михайличенко, А.П. Огінська, Т.С. Осташко, В.М. Устименко, С.П. Шаталіна, О.Й. Щусь, Л.В. Яковлева. К.: Наук. думка, 1996. С. 235.

<sup>11</sup> Там само. Т. 2. С. 27.

Легенда вказує на місце публікації документу: назву періодичного видання, вихідні дані (номер, дата публікації), сторінку. Публікація документів супроводжується коментарями довідкового характеру.

### ***Публікація документів***

#### **Документ № 1**

#### **Повідомлення у газеті «Нова рада» щодо ситуації у Трипільській волості у лютому–березні 1918 року *Київ, 20(7) березня 1918 року***

ТРИПЛІТЬСЬКА ВОЛОСТЬ (Київського повіту). Останніми часами місцеві розбишаки, дякуючи владі большевиків, підняли голови. Села волості, були затоплені хвилею анархії: грабування і вбивства стали звичайною річчю.

Несвідомість селян, загіпнотизованих большевицькою демагогією, помагала «роботі розбишак». Ватага під проводом «славетних» острогом ватажків: «Мундіра» (с. Гусаківка), і Вовка (с. Деревьяна) та инш. наганяла жах на всю охолицю.

Ватага мала майже в кожному селі свої «філії» і «представників». Недавно «партійні товариші» Мундіра і к-о. убили члена Центральної Ради, старого працівника на українській ниві – поета Корнія Гуленка (с. Жуковці).

З утратою Гуленка українська література і свідомі верстви українства згубили ще одну силу, силу народню, котра жевріла в найтяжчі для українства роки реакції. Гуленка, як народного співця-поета знала вся волость; він завжди освітлював народу його історичне минуле і був серед села тим культурним маяком, до якого пили всі більш-менш свідомі селяне...

Коли влада в волості перейшла до «революційного комітета» Мундір-Вовки махнули на все рукою і почали грабить, різать і руйнувать.

*Віталій Скальський*

Постріляли в Красному цілу сем'ю жидів, заграбували все їх майно і залишили записку, що мовляв – «ще заб'єм три сем'ї з вашого села».

Але терпець селян урвався... Два тижні тому селяне с. Красного винесли постанову: піймать ватажків банди і покарать своїм судом. Виконуючи постанову, селяне заарештували своїх односельців-представників «большевиків»: Бову Івана, Лимаренка Михайла і Палієнка Савку. Ватажків банди «Мундіра» і «Вовка» було зловлено і, як людей не свого села, розстріляно, а своїх розбишак, після плачу їхніх батьків і родичів, одзволено.

Зараз між селами Гусачівкою і Дерев'яною з одного боку і Красним з другого іде ворожнеча: мовляв, наших «громадян» убили, а своїх на насіння залишили!..

Певно Гусачівці і Дерев'янці уб'ють розбишак Красного і цим закінчиться «помста», але не дай Боже, коли вбивства злодіїв без суду викличуть чорну мару терору... Наслідки будуть сумні – особливо маючи на увазі, що села повні зброї.

*Нова рада, 1918, № 37, 20(7) березня, С. 4.*

## **Документ № 2**

### **Газетне повідомлення про вбивство члена Центральної Ради Корнія Гуленка** *Київ, 21 (8) березня*

#### **Смерть члена Центральної Ради**

«Нова рада» у вчорашньому номері подала звістку про вбивство члена Центральної Ради селянина с. Жуковців Київ. повіту Корнія Гуленка. Гуленко працював в Селянській Спілці і був завше переконаним членом У.Ц.Р. Гуленка забили розбішаки, які під час перебування большевиків у Києві тероризували весь повіт.

*Народня воля, 1918, № 33, 21(8) березня, С. 3.*



### **Документ № 3**

#### **Некролог Кліма Поліщука на смерть члена Центральної Ради Корнія Гуленка**

*Київ, 21 (8) березня 1918 року*

#### **Селянин Корній Гуленко**

Багато світлих ідейних сил загинуло в ці тяжкі часи боротьби і загального безладдя. Багато чистих серцем і простих душею зробилося невинною жертвою здичавілої юрби. Гинули ті, що свято вірили в кращу будучність свого народу і уперто боролися за його волю. Коли вмірають якійсь визначні громадські діячі, тоді все громадянство буває зворушене і відчуває біль тяжкої втрати, але чи відчуває село те, коли з його громади гине один з кращих громадян? Ні, село ще не вміє відчувати свого горя, бо інакше громада недопустила б до того, щоб один з найкращих її членів прилюдно був убитий відомими селянськими злочинцями. На селах, де поруч з народньою темнотою і забобонами поширюються всякі провокаційні чутки, ще панує одуріння і озвіріння. Село спить, як спало рік тому назад, а злочинні елементи деморалізують його до щенту. Ті свідомі сили, що йдуть на село між люде з метою розбудити їх і привести до розумного життя, без всякого жалю побиваються камінням і вмірають як страдники ідеї.

Дописувач «Ради» сповіщає, що в Трипільській волості (Київського повіту) надто розгулялася ватага розбишак, яка прикриваючись большевизмом, своїми погромними ділами наводить жах на всю волость. Керують цією ватагою два амнітованих злочинці – Мундір і Вовк. На днях «товарищами» з цієї ватаги в селі Жуківцях убито селянина Корнія Гуленка, члена Всеукраїнської Селянської Спілки і члена Центральної Ради.

Селянин Корній Гуленко ще з давніх літ старої столипінської реакції був свідомим українцем і окрім цього, ще далеко за межами свого повіту славився своїми народніми піснями-віршами. Це був той самородний талант, який належав

*Віталій Скальський*

до тих, що в минулому творили без'іменну прекрасну народню пісню.

Не було такої події з життя села, або життя взагалі, щоб Гуленко не сказав про неї віршом. Пригадую, ще в 1908 році Олена Пчілка, друкуючи в «Ріднім краї» пісні народніх поетів, між іншими умістила характерно-прості, на мотив народньої пісні, вірші «Недомальований план» і коротеньку біографичну замітку про їх автора, яким був селянин Гуленко. З того часу, як в «Ріднім краї», так і інших народніх часописах друковалися його пісні, за які його так любили більш свідомі односельці і так ненавиділи сільські злочинці. В своїх піснях Гуленко співав про гірку мужицьку долю, про весняну голодуху, про горе від забобонів і радість, яка іноді буває в мужика на серці, коли йому на полі гарно вродить. В веселих піснях любив жартувати над місцевими злочинцями, за що ті його дуже не любили.

За часів реакції Гуленко безупинно провадив серед селян широку агітацію проти царату і будив національну свідомість своїх несвідомих земляків. В часи революції він приймав діяльну участь в організації волосного комітету, звідки був посланий делегатом на Всеукраїнський Селянський з'їзд, де був обраний в члени Всеукраїнської Селянської Спілки, від якої входив в число членів Центральної Ради.

Пригадую про першу свою зустріч з цим сином землі в коритарі Педагогичного Музею. Він ходив і записував щось в свій товстий засмальцьований список. Мені сказали: «Ось цей селянин, що на засіданнях Центральної Ради промовляє віршами». Я підійшов і заговорив:

- Чи не ви будете д.Гуленко?
- Я! – поспішливо відповів він. – З ким маю честь говорити?

Коли я назвав себе, то він зараз же розгорнув свій зшиток і розпочав читати свої вірші про зелені поля, бідну Україну, про ворога москаля, про своїх безбатченків-зрадників, які не хочуть, щоб «На Україні зацвіли садочки», а щоб – «Товстопузі людом управляли».

На засідання Ц.Р., коли було прийнято земельний закон, селянин Гуленко промовляв віршами радість селянина, на що публіка з хор добродушно посміювалася.

Останній раз я його стрінув в с.Ігнатівці, на другий день після нашого виходу з Києва. Він стояв серед гуртка козаків і гаряче закликав не подаватися ворогові і боронити волю України. Якась жидівка йшла і скаржилася, що в неї забрано з крамниці тютюн і не заплачено нічого. Гуленко вийняв з кешені гроші і сказав «Хто брав тютюн, так зараз заплатить її, а то я сам заплачу. Сором борцям за волю так робити»...

Мені він сказав, що зараз піде в своє рідне село і буде «оброзумляти» людей, щоб часом «не подуріли» і не наробили собі шкоди. Тоді ж він ще прочитав свої нові вірші:

«І вся Україна сорому набралась,  
Як над Арсеналом бомба розірвалась».

Казав, що своє село він не допустить до загибелі, поки сам жити буде, бо надіявся на скорий порятунок від полонених, які «не дадуть своїй неньці пропасти».

Але доля не судила йому діждатися того порятунку і він впав невинною жертвою руки сільських злочинців, які ні перед чим не зупиняються і нікого не шанують. В особі Корнія Гуленка село стратило свого культурного робітника, а українське громадянство свідомого свого члена.

Вже немає його в сільській громаді, але громада його ніколи не забуде і довго ще житиме пам'ять про того, хто освідомляв і своїми піснями розважав і радував своє рідне село. Вічна пам'ять йому.

**Клим Поліщук**

*Народня воля, 1918, № 33, 21(8) березня, С. 2-3.*

## **References**

Buczko M. etc. (1967). *Narysy istorii Kyivskoi oblasnoi partiinoi organizacii.* [in Ukrainian].

Mashkevych S.V.(2019). Kiev 1917–1920. Proshhanie s imperiei. [in Russian].

Ovdiyenko P., Potapenko M. (2002). Bilya vytokiv ukrainskogo livogo radykalizmu: istorychnyj portret L. Bochkovskogo. *Literatura ta kultura Polissya*. (21). [in Ukrainian].

Protasov L. (2008). Lyudi Uchreditelnogo sobraniya: portret v interiere epohi. [in Russian].

Rudych f. (1971). Istoryiya mist i sil Ukrayins`koyi RSR: V 26 t. Kyivska oblast. [in Ukrainian].

Shevchenko T. (1990). Vbyvstvo L. Pyatakova: dokumenty Derzharhivu Kyivskoi oblasti. *Ukrayinskyi istorychnyi zhurnal*. (4 (349)). [in Ukrainian].

Skalsky V. (2020). Vbyvstvo Leonida Pyatakova. *Istorychna pravda*. [in Ukrainian].

Verstyuk V. (1996). Ukrainska Centralna rada: Dokumenty i materialy. T. 1. [in Ukrainian].

Verstyuk V. (1997). Ukrainska Centralna rada: Dokumenty i materialy. T. 2. [in Ukrainian].

Zarudnyi Ye. (2018). Znamenytyj. Yakshho znaty... *Dzerkalo tyzhnya*, 26 sichnya. [in Ukrainian].

Zdorov A. (2021). Vbyvstvo na Rizdvo. Zagybel Leonida Pyatakova. *Proletar Ukrainy*. [in Ukrainian].